

Studieplan

Dammar

Innehåll

Inledning.....	3
Vad är en studiecirkel?	4
Träff 1: Dammen en populär livsmiljö.....	5
Träff 2: Dammens groddjur	6
Träff 3: Växter vid dammen.....	8
Träff 4: Insekter vid dammen	9
Träff 5: Designa din damm	10

Inledning

En vattensamling är full av liv och att anlägga en damm är ett av de bästa sätten att öka den biologiska mångfalden i en trädgård. Du kan gräva en damm på flera kvadratmeter, eller använda dig av en balja – även en liten vattensamling gör skillnad. Plantera växter i och runt dammen och fyll upp den med regnvatten och blanda om du vill även i vatten från en sjö eller bäck för att få med lite vattenväxter och småkryp. Se bara upp för att få med oönskade växter (se nedan).

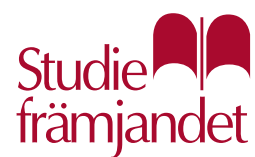
Snart flyttar insekterna in: skräddare, dykarbaggar, ryggsimmare och trollsländor. Har du tur hittar även grodor, paddor och salamandrar dit. Dammen är inte bara en plats för biologisk mångfald, den kan bli väldigt vacker också och fascinerande att betrakta. Det kan bli pärlan i din trädgård eller på din kolonilott.

Under de här träffarna kommer vi att gå igenom dammbyggandets grunder, ta reda på vilka som bor i och i närheten av vattnet, diskutera växtval och slutligen designa en egen damm.

Tips på böcker

Naturskyddsföreningens **Dammhandbok** skriven av Isak Isaksson.

Nordens Trollsländor av Magnus Billqvist

Maj 2022

Författare: Erik Hansson,
Ulrika Flodin Furås

Projektleddare: Ingrid Rogblad

Grafisk form: Carita Lott

Foto: Erik Hansson

Denna studieplan är producerad för Studieförbundet i samarbete med Rikare trädgård och Fritidsodlingens riksorganisation.

Mer info finns på Studieforbundet.se och Rikaretradgard.se

Vad är en studiecirkel?

Studiecirkeln är en unik lärandeform med lång historia i Sverige. Idén bakom studiecirkeln är lika enkel som genial: en studiecirkel är en liten grupp människor som samlas av eget intresse för att lära sig tillsammans – av och med varandra.

Att starta en studiecirkel kostar ingenting och studiecirkeln kan handla om nästan vad som helst. Det är deltagarna själva som tillsammans planerar studiecirkelns upplägg. En studiecirkel präglas av ett demokratiskt synsätt. Det betyder att alla som deltar bidrar med sina synpunkter, analyser och idéer.

Vi på Studieförbundet kan hjälpa er med studiematerial, lokaler, utrustning, utbildning, digitala läromedel, coachning och mycket mera. Vi har ett stort nätverk och erbjuder kunskap och erfarenhet inom många områden – framför allt inom våra profilområden natur, djur, miljö och kultur.

Studieförbundet är ett av tio studieförbund som får ekonomiskt stöd av staten, regioner och kommuner. Vi får stöd för att alla över 13 år ska ha möjlighet att, tillsammans med andra, dela och utveckla ny kunskap genom hela livet. Det kallas för folkbildning.

Några grundregler

Det finns vissa grundregler för studiecirkel som är bra att känna till. Reglerna finns för att det är viktigt att kunna se att det ekonomiska stödet som subventionerar folkbildningen går till rätt ändamål.

- **En studiecirkel måste ha minst 3 deltagare som är över 13 år.**
- **Studiecirkeln måste ha minst 3 träffar.**
- **Varje deltagare måste närvara vid någon av de 3 första träffarna.**
- **En studiecirkel måste omfatta minst 9 studietimmar.**

I varje studiecirkel utses någon av deltagarna till cirkelledare. Som cirkelledare behöver du inte vara expert i ämnet eller ha svar på alla frågor. Din roll är att leda cirkeln framåt och se till att alla kan framföra sina synpunkter och påverka arbetet. Cirkelledaren är också den som håller kontakten med Studieförbundet.

Som ny cirkelledare får du ett introduktionssamtal där vi bland annat berättar vad Studieförbundet kan hjälpa till med. Du blir också inbjuden till att gratis delta i Studieförbundets ledarutvecklingsprogram.

Träff 1

Dammen en populär livsmiljö

Dammar myllrar av liv. Här lever trollsländor, groddjur, småkryp och hit kommer fåglar för att dricka och bada. Under den här träffen tar vi reda på vilka djur och småkryp som kan komma och hälsa på vid dammen. Vi samtalar också kring varför vi vill anlägga en damm och vi går igenom hur man gör.

Förberedelser inför träffen

Läs intervjun på Rikare trädgård med Naturskyddsförningens biolog Isak Isaksson och se webinariet där han berättar om att anlägga en damm.

- <https://rikaretradgard.se/skapa-en-damm-eller-liten-vatmark-i-din-tradgard/>
- <https://rikaretradgard.se/se-hela-foredraget-om-att-anlagga-en-damm-har/>
- <https://youtu.be/SBPVmAyg0TQ>

Läs om hur du känner igen vanliga småkryp i dammen:

- <https://rikaretradgard.se/vanliga-smakryp-i-din-tradgardsdamm/>

Träffens innehåll

- Presentationsrunda av alla deltagare.
- Samtala kring varför ni vill gå studiecirkeln och vad ni hoppas få med er.
- Dagens ämne går igenom.
- Samtal kring uppgiften inför nästa träff om hur vi får groddjuren att trivas i dammen.

Frågeställningar

- Varför är dammar, våtmarker och andra vattensamlingar bra för den biologiska mångfalden?
- Finns det dammar, vattendrag eller våtmarker där du bor?
- Har du sett groddjur i din omgivning?
- Samtala kring fiskar i dammen
- Samtala kring fåglar vid dammen
- Samtala kring säkerhet vid dammen

Uppgift till nästa träff

Vilka groddjur hoppas du hittar till din damm? Fundera på hur du skulle göra för att få dem att trivas.

Fakta

Detta behövs för att anlägga en damm

Det behövs inte mycket för att anlägga en damm: dammduk (helst i gummi), eller en balja, växter, stenar, vattenpass, spade, sand, stenar och eventuellt kokosväv längs sidorna för att gömma duken och underlätta växtetablering. Om du har väldigt lerhaltig jord kan det räcka med att gräva, trampa den tät och sedan fylla på med sand, grus, stenar och vatten.

Fem snabba om att anlägga en damm

- Gräv olika djup etappvis mellan 20 och minst 50 centimeter för olika vattenväxter. Ha gärna grunda partier i kanterna och låt stenar eller grenar sticka upp över ytan.
- Lägg grävmassorna och stenar på norrsidan av dammen så skapar du ett varmt mikroklimat vid dammen, det gillar bland annat grodor
- Välj en solig plats, långt borta från en kompost så inte dammen får för mycket näring och växer igen.
- Var beredd på att du kan behöva rensa bort löv eller överflöd av växter emellanåt.
- Fundera på om du behöver ha ett staket runt dammen om du ofta har små barn i trädgården.

Damm. Foto: Erik Hansson

Träff 2

Dammens groddjur

Groddjur är utsatta, på vårarna när de rör sig ner mot vattendrag för att para sig och lägga sina ägg, händer det att de måste passera vägar och där riskerar de att bli överkörda. Vägbyggen stör också groddjurens naturliga livsmiljöer. Därför är det viktigt att hjälpa dem genom att bygga en damm och göra trädgården lockande med mycket för dem att äta och möjligheter att gömma sig. På så sätt skapas små oaser i landskapet åt groddjuren.

Förberedelser inför träffen

Läs Rikare trädgårds artikel om hur du skapar en grodvänlig trädgård:

- <https://rikaretradgard.se/sa-skapar-du-en-grodvänlig-tradgard/>

Träffens innehåll

- Genomgång av uppgiften till denna träff.
- Dagens ämne går igenom.
- Samtal kring uppgiften inför nästa träff: Växterna vid dammen.

Frågeställningar

- Hur kan vi hjälpa groddjuren att ta sig till ett vattendrag om våren när de ska para sig?
- Hur får vi groddjuren att trivas vid vår damm?
- Hur hittar groddjuren till dammar och andra vattendrag?
- Hur ser groddjurens livscykel ut?

Uppgift till nästa träff

Berätta om de växter du skulle vilja ha i och vid din damm. Välj både växter som växer vid dammen, flytväxter och undervattensväxter.

Vanlig padda. Foto: Erik Hansson

Tips!

Naturskyddsföreningens information om att hjälpa våra groddjur:

- <https://www.naturskyddsforeningen.se/inspiration-tips-och-verktyg/lange-leve-groda-padda-och-salamander-var-med-radda-vara-groddjur/>

Paddor

På Naturhistoriska Riksmuseets hemsida kan du läsa om paddor:

- <https://www.nrm.se/faktaomnaturenochrymden/djur/grodochkraldjur/vanligpadda.189.html>

Grodkollen

Läs om Stockholms stads satsning och inventering av stadens groddjur

- <https://miljobarometern.stockholm.se/content/docs/tema/natur/Groddjur/Grodkollen%20bro-schyr%20uppdaterad%202017.pdf>

ArtDatabanken om groddjur i det svenska landskapet:

- <https://www.artdatabanken.se/hjalpa-till/faunavakteri/groddjur/>
- <https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/4-vill-du-hjalpa-till/faunavakteri/groddjursbroschyr.pdf>
- <https://www.artdatabanken.se/globalassets/ew/subw/artd/4-vill-du-hjalpa-till/faunavakteri/groddjursbroschyr.pdf>

Fakta

Alla svenska groddjur är fridlysta

I Sverige finns 13 arter av groddjur, åtta är grodor, två är salamandrar och tre är paddor. Fem av arterna är mer eller mindre hotade och finns med på den svenska rödlistan. Lökgroda, gölgroda och grönläckig padda tillhör de mest hotade arterna. Åkergroda, vanlig groda och vanlig padda och mindre salamander hör till de vanligare arterna.

Visste du att

En padda kan bli 25-30 år gammal.

En grodas vår

Groddjur lever på land och övervintrar i dvala under stockar, håligheter, stenhögar och liknande platser. Övervintringsplatsen måste vara frostfri. Grodor jagar och letar mat på land och helst på natten. De äter bland annat insekter, sniglar och andra småkryp. När det blir vår vandrar de köns mogna groddjuren till vattendrag där de kan para sig och sedan lägga rom. Hanarna lockar honorna med sin sång. Honan lägger äggen där hanen befruktar dem.

Bygg en grodholk

Gräv en grop, den måste vara en meter djup så att den är frostfri. Fyll botten av gropen med död ved, löv, kvistar med mera, har du gamla tegelpannor så är det toppen att använda eftersom grodor kan bo under den välvda takpannan. Lägg på ett isolerande lager jord ovanpå.

Vanlig groda. Foto: Hansenn

Grodägg i damm Foto: Lillian Tveit

Träff 3

Växter vid dammen

Att ha växter i och kring dammen är riktigt vackert. Växterna bidrar också till den biologiska mångfalden till exempel genom sin nektar och pollen. Varma sommandagar erbjuder växterna också skugga. Men vilka växter ska man välja? Det funderar vi över under denna träff.

Förberedelser inför träffen

Läs Rikare trädgårds artikel om växter vid dammen:

- <https://rikaretradgard.se/lampliga-vaxter-i-din-tradgardsdamm/>

Läs Naturvårdsverkets information om dammväxter:

- <https://www.havochvatten.se/arter-och-livsmiljoer/fakta-om-arter-och-livsmiljoer/dammvaxter.html#h-Tillatnadammvaxter>

Träffens innehåll

- Genomgång av uppgiften till denna träff.
- Dagens ämne går igenom.
- Samtal kring uppgiften inför nästa träff: insekterna vid dammen.

Frågeställningar

- Vilka växter bör man inte plantera i sin damm?
- Var ska man placera de olika växterna?
- Vilken funktion har växterna i dammen?
- Ska man välja vilda växter eller köpa trädgårdsperenner?
- Hur planterar man växterna?

Uppgift till nästa träff

Fundera på vilka funktioner insekterna vid dammen har.

Tips!

Läs om invasiva dammväxter i Naturvårdsverkets broschyr:

- <https://www.havochvatten.se/download/18.c38481215e4e21b5414aff6/1599139615774/broschyr-dammvaxter.pdf>

Fakta

I naturen finns många växter som trivs i och vid dammar. Fackelblomster, kabbleka och gul näckros till exempel. Är din damm liten kan dyblad ersätta näckrosor. Flytväxten andmat flyttar gärna in i dammar, den kan vara rolig att ha, men sprider sig och kan snart täcka hela vattenytan så att du behöver rensa med jämna mellanrum. Försök se till att åtminstone halva ytan är fri från växter.

Hampflockel. Foto: Maria Katarina Wolf Svanström

Träff 4

Insekter vid dammen

En skraddare som skyndar över vattenytan eller en trollslända som hovrar ovanför dammen. Insektslivet kring dammen är ofta myllrande eftersom den erbjuder nödvändiga livsmiljöer och föda. Att sitta ned i lugn och ro vid en damm som hunnit etablera sig är ofta en spännande upplevelse med mängder av liv och rörelse.

Förberedelser inför träffen

Läs Rikare trädgårds sida om vanliga insekter i trädgårdsdammen:

- <https://rikaretradgard.se/vanliga-smakryp-i-din-tradgardsdamm/>

Läs Vattenriket i Kristianstads broschyr om småkryp i vattendrag som går att ladda ner som pdf:

- <https://vattenriket.kristianstad.se/smakryp/>

Träffens innehåll

- Genomgång av uppgiften till denna träff.
- Dagens ämne går igenom.
- Samtal kring uppgiften inför nästa träff: designa din damm.

Frågeställningar

- Hur blir du av med mygglarver i stillastående vatten?
- Vilken funktion fyller trollsländorna i naturen och vad använder de dammen till?
- Hur ser du till att insekterna inte drunknar i dammen när de kommer för att dricka?
- Vilka insekter kan du hitta i dammen?
- Hur får du småkrypen att trivas i dammen?

Uppgift till nästa träff

Designa din damm.

Fakta

Under vattenytan lever småkryp

Gråsugga under vattnet – Sötvattengråsuggan ser nästan ut som sin namne ovan jord.

Dykande skalbagge – Skalbaggarna som lever under vattenytan heter dykare och varierar kraftigt i storlek. En del är bara några millimeter, medan andra kan bli 4 centimeter stora. De största dykarna äter grodyngel.

Trollsländelarvens långa fångstarm – En trollsländas larv kan ta flera år på sig att utvecklas till färdig trollslända. Larverna är rovdjur som fångar sitt byte med en särskild fångstarm.

Vem äter vem?

Grodor och paddor äter sniglar, insekter, maskar och larver.

Vattensalamandrar jagar småkryp, sniglar och mygglarver.

Vattengråsuggor, nattsländelarver och buksimmare äter växter.

Ryggsimmare, trollsländelarver, skraddare och dykarbaggar är rovdjur och tar andra insekter, som till exempel mygglarver.

Trollslända. Foto: Erik Hansson

Träff 5

Designa din damm

Hur vill du ha din damm? Kommer den att bli stor eller liten? Kanske bara i en balja? Oavsett storleken på din damm så kan den bli ett fint smycke i din trädgård, på din kolonilott eller balkong.

Förberedelser inför träffen:

Läs Rikare trädgårds informativa samlingsida med information om trädgårdsdammar:

- <https://rikaretradgard.se/allt-du-vill-veta-om-tradgardsdammar/>

Läs också:

- <https://rikaretradgard.se/sa-skapar-du-en-grod-vanlig-tradgard/>

Träffens innehåll

- Genomgång av uppgiften till denna träff.
- Dagens ämne går igenom.
- Samtal kring det träffarna givit deltagarna.

Frågeställningar

- Hur stor bör en damm vara?
- Var bör en damm placeras i trädgården?
- Var bör dammen inte placeras?
- Hur skapar du ett bra mikroklimat?
- Vilka olika material kan man använda vid ett dammbygge?
- Hur skulle du vilja anlägga en konstgjord bäck?
- Tipsa om inspirerande böcker och hemsidor.

Fakta

En hink sjövatten

Genom att hälla en hink vatten från en sjö eller bäck i din nyanlagda damm ger du den en bra biologisk start. Vattnet är fullt av mikroliv och för att behålla det bör du inte tömma dammen på vatten. Var försiktig så att du inte får med växter som kan ta över din damm. Har du ingen sjö eller bäck i närheten får regnvatten duga.

En damm i en balja

Om du bara har ett litet utrymme för din damm kan du göra den i en balja. Gräv helst ner den i jorden så att det blir lätt för djur att komma åt den. Plantera växter i och runt om. Skapa också landningsplatser för insekterna och småfåglarna och ställen där insekterna kan ta sig upp ur vattnet om de skulle ramla i.

Skottkärra, spade, hink. Foto: Erik Hansson

Studieplan Damm

En trädgårdsdamm är inte svår att anlägga och det kan bli både en favoritplats i trädgården och en viktig insats för den biologiska mångfalden som lockar groddjur, fåglar, trollsländor, skräddare, dykarbaggar. Dessutom får du möjlighet att odla vackra vattenväxter.

Vatten är en förutsättning för liv och det märks en solig dag vid en trädgårdsdamm. Fåglar kommer för att dricka och bada, trollsländor svävar runt i strandkanten, grodor håller sig gömda bland vattenväxterna och under ytan är det fullt med liv. Många som anlagt en damm vittnar om att djurlivet hittar dit förvånansvärt snabbt.

Med hjälp av den här studieplanen får du information om hur du anlägga din egen damm. Allt från hur du ska börja och vad du behöver för förutsättningar till hur du väljer vattenväxter och känner igen de insekter som kommer på besök. Du får också många råd om hur du gör din trädgård lämplig för groddjur.

Studiefrämjandet är ett av Sveriges största studieförbund. Vi är partipolitiskt och religiöst obundna med ett brett utbud av studiecirklar, utbildningar, kulturarrangemang och föreläsningar. Varje år samlas ett par hundrausen deltagare i våra studiecirklar och kurser.

Kontakta oss så hjälper vi er vidare. Information och kontaktuppgifter hittar ni på studieframjandet.se. Välkommen till Studiefrämjandet!